

Gombocz Zoltán emlékezete

Tisztelt rektor úr, tisztelt professzor urak, kedves vendégeink! Tulajdonképpen egy mondatot eleget tudnék tenni a mai feladatomnak. Ha megkérdeznék tőlem, hogy ki volt a legkitűnőbb ember, akivel életem során találkoztam — és elég hosszú élet ez már eddig is —, akkor habozás nélkül azt mondanám, hogy Gombocz Zoltán. Nem történész volt, tehát ilyen tekintetben nem voltam a tanítványa. De egy szempontból mégis tanítványa is voltam, mert ő volt az, aki francia nyelvre tanított. Neki ez szinte hagyományos szórakozása volt, és a kollégiumi iratok tanúsága szerint régóta űzte ezt a kedvtelést, hogy a frissen érkező évfolyamokat, akik franciául akartak tanulni, személyesen vezette be a francia nyelv titkaiba. Az úgy zajlott le, hogy körülültük hárman vagy négyen. Odaszólt nekem:

— Menjen be a könyvtárba és hozza el Anatole France-nak a Thaisát! — Bementem, elhoztam. Kinyitotta egy helyen, odarakta elém és azt mondta:

— Tessék, olvassa és fordítsa!

Mondtam:

— Hát én még nem tudok franciául!

— Ugyan kérem! Ezt nem kérdeztem! Tessék olvasni és fordítani!

És addig nem nyugodott, míg el nem olvastuk és le nem fordítottuk azt az oldalt. Rájöttem arra, hogy ebben nagy bölcsesség volt. Nyelvtanulásban rendszerint úgy indul a dolog, hogy buzgó szorgalommal fölépítenek egy magas falat a nyelv és az ember közé. Úgy, hogy alig lehet átlátni fölötte. De így, mint a vízbe dobott kisfiú, kénytelen voltam úszni tanulni, mindjárt a gyakorlat terén. Ma is nagy szeretettel gondolok ezekre az órákra. Tulajdonképpen két tavaszi nap az, aminek az emléke különösen közel áll hozzám. Egy nagyon kedves emlék és egy nagyon fájdalmas. De

előbb azt szeretném elmondani, hogy közben, az alatt a négy év alatt, mialatt én az Eötvös Kollégium és Gombocz Zoltán diákja voltam, nagyon sokat hívtak magához. Gyakran megjelent a szobámban, a második emeleten. Följött, ráült az asztal szélére. Ha rendetlenséget talált, akkor némi szemrehányásokkal üdvözölt. Utólag, most már, öreg fejjel gondolok arra, hogy ebben volt valami az ő magányosságából is. Tudta, hogy beteg. Közelebbi családjá tulajdonképpen a diákság volt. Szüksége volt arra, hogy beszélgesse a fiatalokkal, azokkal, akikről úgy érezte, illetve tudta, hogy szívesen hallgatják. S rengeteget tudott adni. De nemcsak szakmailag, emberileg is. Szakmailag például hangsúlyozta, hogy aki nagyon alaposan ismer egy szakterületet, az más szakmának a jó és rossz oldalait is fel tudja fogni, tehát meg tudja állapítani, hogy ez most egy dilettáns csacsóság, vagy pedig ér valamit. Én ezt sokáig nehezen hittem el, de kezdek rájönni, hogy így van.

Emberi vonatkozásban is rengeteget tanultam tőle. Voltak nehéz pillanatok, amikor ez sokat segített nekem. Egyszer arról beszélünk, hogy egy szakmai vita folytán valakit igen keményen megbántottak. Az illető nagyon megsértődött, s fájdalommal gondolt erre a konfliktusra. S én mondtam, hogy hát igen, ez érthető, mert, ugye, bántották. Erre rámnézett és azt mondta: Mi az, hogy bántották? Hol a lelki nagyság akkor? Tehát nem lehet megsértődni a világtörténelemre, nem lehet megsértődni az emberekre! Ez azt jelentené, hogy az ember lesüllyed arra a színvonalra, amelyet a támadó képvisel.

Még hosszan sorolhatnám ezeket, de térjünk vissza arra a két tavaszi napra. Az első egy júniusi nap volt 1931-ben, még azelőtt, hogy az Eötvös Kollégiumba bekerültem. Én ugyanis nem jelentkeztem mindjárt az első alkalommal. Azt a júniusi napot úgy éltem át, hogy előtte a Ludovika Akadémia leendő diákjai között álltam várakozva, hogy elvigyenek minket valahova vidékre. Ez már az orvosi vizsga után volt, de még az eskütétel előtt. Ott álltam, gyönyörű tavaszi nap volt. Az Üllői út felől besütött a nap, benn sötét sziluettként rajzolódott ki két bakának az alakja, amint fegyverrel a kezükben álltak a kapuban. És ott, ahogy a katonaságnál szokás, eltelt egy negyed óra, eltelt egy fél óra, eltelt egy óra, semmi nem változott. Ott álltunk, a bakák is így álltak. Ma is emlékszem, hogy kezdett rajtam egy szorongó érzés erőt venni, hogy hát most mi lesz. Olyan keményen megérlelődött bennem ez a szorongás, hogy fogtam magam, kísétáltam a kapun, és soha többet nem mentem vissza. Szüleim némi csodálkozással, de azt hiszem, némi megkönnyebbüléssel, megértéssel fogadták ezt a hírt. Azt mondták nekem, hogy talán meg lehetne próbálni az Eötvös Kollégiumot, mert ott többet kívánnak az emberektől. Nekem mindig az volt a mániám, már a gimnáziumban is, hogy nem kívánnak eleget, hogy időpazarlás amit csinálunk (pedig milyen jó gimnázium volt az!). Az volt az érzésem, hogy többet kellene; nem igaz az, hogy túlterhelik a gyerekeket: például ha zongorát akar valaki tanulni, akkor gyakorolnia kell órák hosszát. Tehát az Eötvös Kollégium többet kívánt. Már jócskán túl voltak a felvételin, az úgynevezett „fejtápotgatáson”, amikor én egyedül, árván beballagtam az Eötvös Kollégiumba. Nem volt ott már senki, csak Gombocz Zoltán személyesen. Ez a kora délután felejthetetlen számomra, mert olyan volt, mint ahogy kinyílik egy ablak, és egy világos táj napsütésben kitarul. Egy nyitott, derűs, fölényes értelmű, de nem fölényeskedő ember állt előttem. Gondosan levizsgáztatott mindenből, természetesen zenéből is, és közben olyan váratlan kérdéseket tett föl: — Hogy hívták az „Öt hét léghajón”-ban a kutyát? — Mondom: Top. — Selmezbányán a nagyapám kutyáját is így hívták, ezért is emlékeztem jól a névre. Ezzel a felelettel meg volt elégedve, mosolygott és elbocsátott. Pár hét múlva megkaptam az értesítést a felvételemről.

Azután, mint már említettem, sűrűn megjelent ott fönn, kérdezgetett, véleményemet tudakolta arról, hogy a fiatalok ezt és azt hogy látják. Gyakran voltak nála a barátai vacsorázni — hazaiak, külföldiek is. Olykor engem is lehívtak, meg Sötér Istvánt, aki évfolyamtársam volt. És akkor jött a második júniusi nap, 1935-ben. Én aznap szakvizsgáztam. Mentem le a lépcsőn, amikor Gombocz Zoltán készült beszállni a taxiba: indult az egyetemre. Azt hiszem, éppen kari ülés volt aznap. Kinyitotta az ajtót és beültetett engem is, úgyhogy taxi vitt be az egyetemre. Utána történt az a drámai eset, amiről azóta sem tudom eldönteni, hogy a nagyon szomorú vagy a legszebb ha-

lások egyike, amikor valaki a kari ülésen feláll, és azt mondja: — Tisztelt Kar! — És vége. A temetőben, ahol búcsúztattam a diákok nevében, az utolsó mondat ez volt: — Igazgató Úr! Fiai itt vannak. A kollégium tiszteleg. — S ezzel szeretnék tőle most is elköszönni.

KOSÁRY DOMOKOS